

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ДЕЙНОСТТА ПО ПРОГРАМАТА „УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ” В БЪЛГАРИЯ ЗА 2008 ГОДИНА

Настоящият анализ е извършен от Центъра за развитие на човешките ресурси – Национална агенция по Програмата «Учене през целия живот» за България. Програмата е създадена с Решение No.1720/2006/ЕС на Европейския парламент и на Съвета на ЕС от 15 ноември 2006 г. Тя стартира на 01 януари 2007 г. и ще продължи до 31 декември 2013 г. Програмата «Учене през целия живот» е продължение на двете успешни програми в областта на образованието и обучението – «Сократ» и «Леонардо да Винчи», които имат сериозни традиции в България. По програмата се финансират дейности, насочени към развитие на образованието, по следните секторни програми:

- «Коменски» – секторна програма, насочена към училищното образование
- «Еразъм» - секторна програма, насочена към висшето образование
- «Леонардо да Винчи» - секторна програма, насочена към професионалното образование и обучение
- «Грюндвиг» - секторна програма, насочена към образованието и обучението за възрастни
- Хоризонтална програма/Учебни визити - секторна програма, насочена към сътрудничество на политическо ниво и иновации в областта на ученето през целия живот

Анализът се базира на резултатите от селекцията на подадените от българските образователни институции и кадри предложения по децентрализираните дейности на Програмата «Учене през целия живот» през 2008г., както и на резултатите от приключили през 2008г. проекти, финансирани в предходни години.

I. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

I.1. 2007 година

Общият бюджет за децентрализираните дейности по Програмата „Учене през целия живот” за България за 2007г. е 10 954 698 евро. Благодарение на активното участие на българските образователни институции и кадри в Програмата „Учене през целия живот”, в резултат на проведената през 2007г. селекция на постъпилите предложения между одобрените за финансиране кандидати са договорирани над 100% от средствата, както следва:

СЕКТОРНА ПРОГРАМА	ДЕЙНОСТ	ДОГОВОРИРАНИ СРЕДСТВА (ЕВРО)
КОМЕНСКИ	Многостранни училищни партньорства	1 301 500,00
	Двустранни училищни партньорства	117 000,00
	Индивидуални квалификационни дейности	294 333,21
	Асистентски стаж	89 213,60
	Подготвителни визити	6 546,70
	Начално методическо обучение	4 492,00
ЕРАЗЪМ	Интензивни програми	93 350,30
	Интензивни езикови курсове	10 194,00
	Мобилност на студенти	4 348 162,92
	Мобилност на академичния и неакадемичния състав	466 199,10

	Организация на мобилността	347 397,97
ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ	Мобилност на лица в процес на първоначално професионално образование	1 199 401,00
	Мобилност на лица на пазара на труда	545 903,00
	Мобилност на специалисти в сферата на професионалното образование и обучение	547 585,00
	Проекти за трансфер на иновации	1 643 674,00
	Подготвителни визити	12 333,72
ГРЮНДВИГ	Партньорства за познание	71 000,00
	Индивидуални квалификационни дейности	10 958,20
	Подготвителни визити	2 136,00
УЧЕБНИ ВИЗИТИ		67 248,00
ОБЩО ДОГОВОРИРАНИ СРЕДСТВА ПО ПРОГРАМАТА		11 178 628,72

Списъци с бенефициентите по отделните дейности, както и отпуснатото им финансиране по Програмата, са налични на интернет страницата на ЦРЧР: <http://hrdc.bg>.

I.1. 2008 година

Общият бюджет за децентрализираните дейности по Програмата „Учене през целия живот“ за България за 2008г. е 12 024 230 евро. Благодарение на активното участие на българските образователни институции и кадри в Програмата „Учене през целия живот“, в резултат на проведената през 2008г. селекция на постъпилите предложения между одобрените за финансиране кандидати са договорирани над 100% от средствата, както следва:

СЕКТОРНА ПРОГРАМА	ДЕЙНОСТ	ДОГОВОРИРАНИ СРЕДСТВА (ЕВРО)
КОМЕНСКИ	Многостранни училищни партньорства	1362000,00
	Двустранни училищни партньорства	215000
	Индивидуални квалификационни дейности	404616,24
	Асистентски стаж	93973,45
	Подготвителни визити	27015,84
ЕРАЗЪМ	Интензивни програми	173825,00
	Интензивни езикови курсове	15796,00
	Мобилност на студенти	4333676,31
	Мобилност на академичния и неакадемичния състав	459300
	Организация на мобилността	322906,30
	Подготвителни визити	19500
ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ	Мобилност на лица в процес на първоначално професионално образование	1195392,00
	Мобилност на лица на пазара на труда	416921,00
	Мобилност на специалисти в сферата на професионалното образование и обучение	838369,00

	Проекти за трансфер на иновации	1 854 227,00
	Партньорства	245000,00
	Подготвителни визити	9916,11
ГРЮНДВИГ	Партньорства за познание	252000,00
	Индивидуални квалификационни дейности	21393,00
	Подготвителни визити	517,90
УЧЕБНИ ВИЗИТИ		81085,00
ОБЩО ДОГОВОРИРАНИ СРЕДСТВА ПО ПРОГРАМАТА		12342430,15

Списъци с бенефициентите по отделните дейности, както и отпуснатото им финансиране по Програмата, са налични на интернет страницата на ЦРЧР: <http://hrdc.bg>.

СЕКТОРНА ПРОГРАМА “КОМЕНСКИ”

Секторна програма „Коменски“ е насочена към първата фаза на образованието – от предучилищната и началната до гимназиалната степен. Участници в нея са учениците, учителите, ръководните и административните кадри, както и представители на образователната власт, родителски асоциации, неправителствени организации и всички, развиващи дейност в сферата на средното образование. Участието в секторна програма „Коменски“ допринася за повишаване качеството на училищното образование, формиране на личността на учениците и развитие на компетенциите на базата на чуждоезиковото обучение. Програмата обхваща няколко основни дейности, всяка една от които предоставя различни възможности за повишаване на качеството на преподаването, засилване на европейските измерения в училищния живот, подпомагане на езиковото обучение и мобилността.

Училищни партньорства

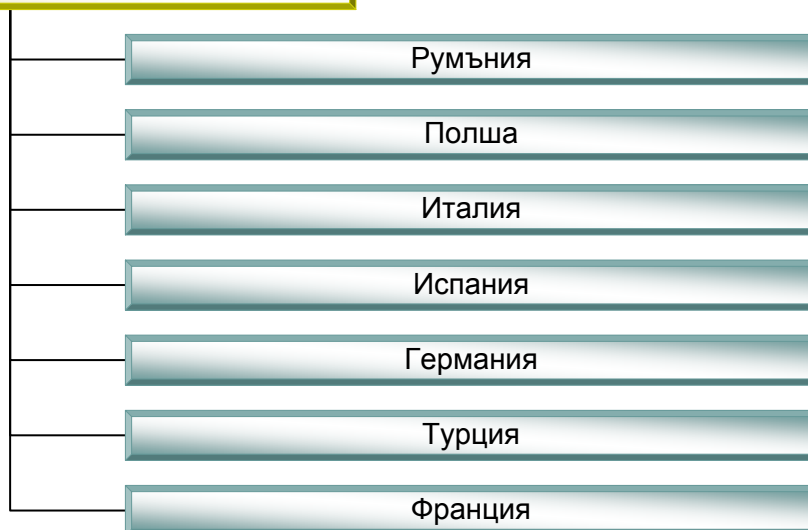
В почти 100% от приключилите четиридесет и пет проекта проведените дейности напълно отговарят на планираните. Заложените цели и очакваното въздействие са постигнати, което е резултат от добре обмислените, ясни и реалистични идеи в кандидатурите на училищата и от мотивираността им да работят по секторна програма Коменски. Голям процент от проектите са съсредоточени върху разработването, изпитването и прилагането на курсове и педагогически материали и методи, както и на новаторски стратегии (т.е. екипно преподаване). Темите, застъпени в приключилите проекти бяха фокусирани върху следните области:

Опитът показва, че най-успешни са проектите, интегрирани в редовната учебна програма на участващите училища. В повечето училищни партньорства по секторна програма Коменски, дейностите по проекта се вписват естествено в учебната програма. Проектните дейности допринасят за повишаване на качеството на традиционния учебно-образователен процес, посредством въвеждане на нови творчески начини за преподаване и усвояване на дадени предмети от учебната програма. Те са предпоставка за засилване на межкултурното образование и приноса му за социалната интеграция.

Международната мобилност е една от основните дейности в рамките на партньорствата. В международните мобилности на приключилите проекти са участвали: учители или представители на преподавателския училищен състав; ученици от училищата; представители на асоциирани партньори (в т.ч. родителски асоциации, организации на местната общественост и др.). Голям процент от осъществените мобилности са работни срещи по проекта между представители на училищата партньори. Има почти пълно покритие между заплануваните и осъществени мобилности. В отделни случаи, за съжаление, се наблюдава замяна на ученически с преподавателски мобилности, като често за това има конкретна причина – трудности при настаняването на учениците, отказ родителите да дадат съгласие децата им да пътуват и др. Рядко се налага промяна на държавата на мобилността и то по причини, независещи от българските училища. По приключилите проекти са осъществени общо 316 мобилности, от тях – 223 преподавателски. Най-посещаваните държави са Румъния, Полша, Италия, Испания и Германия. Най-малко мобилности са проведени в Холандия, Малта, Дания и Португалия.

Най-посещавани държави

В кандидатурите за училищни партньорства трябва да бъде планирано изготвянето на поне един продукт съвместно от всички партньори. В повечето случаи бяха изготвени повече от запланувания брой крайни продукти. Крайните резултати и продукти зависят от избора и желанието на всички участници в проекта.

Имаше конкретни резултати от работата по проектите като уеб-страници, книги, брошури, разработени педагогически материали, вестници, албуми, аудиокасети и CD-ROM. Издадени са и няколко тематични календара. Увеличава се броя на организирани ученически изложби, изнесените представления и концерти и създадените видеоматериали. Някои от участниците в проекти по секторна програма „Коменски” са участвали с доклади на научно-практическата конференция „Училището желана територия”, в които са споделили положителните аспекти от дейностите по проекта. Естествено, опитът, събран при участието в партньорството, сам по себе си бе най-важния “краен резултат”.

Даде се широка популярност както на дейностите, така и на опита и резултатите от проекта. Беше популяризирана ползността на работата сред всички ученици и училищни служители от участващите училища и бяха осведомявани всички заинтересовани страни за извършената от училището дейност.

Информация за проектите беше разпространявана чрез училищни изложби, ученически вестник, отчети на училището и училищното настоятелство, годишник на училището, интернет страница на училището, открити дни, местни, регионални и национални конференции, публикации във вестници и списания, участия в предавания на местни, регионални и национални медии, срещи, семинари, изграждане на мрежи. Ценни откъм разпространение на резултатите са организирани от ЦРЧР Дни на програма Коменски, на които училищата с най-добри проекти организираха изложби със свои продукти.

Увеличават се публикациите в националния печат и изявите на участници в училищни проекти по секторна програма „Коменски” по националните медии.

Основните трудности, срещнати от бенефициентите, при осъществяването на проектите за партньорства са:

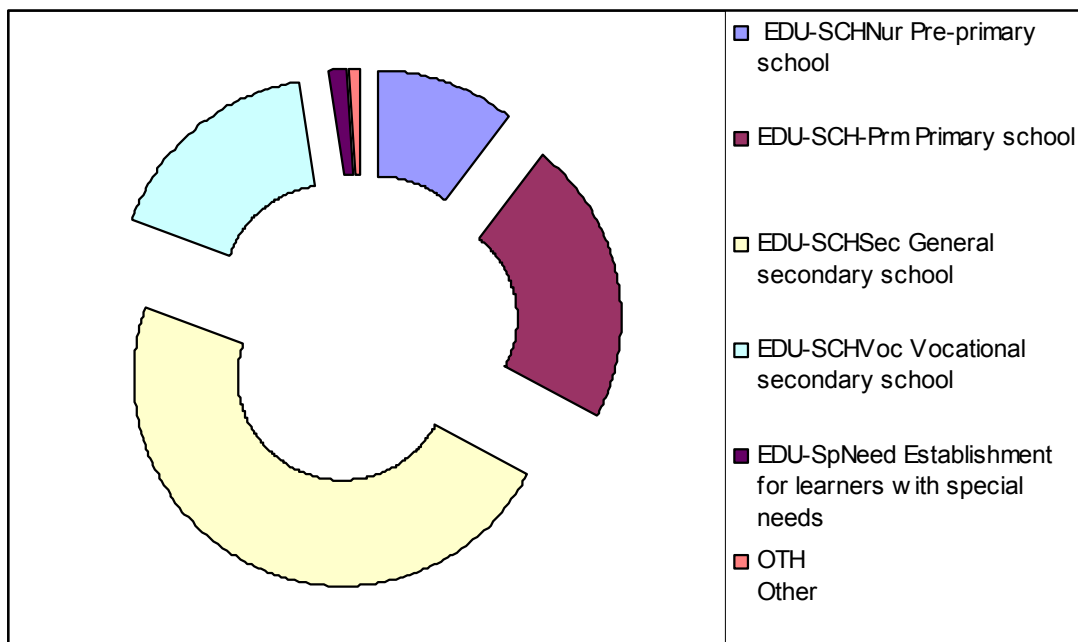
1. Намиране на подходящи партньори
2. Определяне на оптималния брой мобилности за конкретната институция и конкретния проект и разпределянето им между ученици и учители
3. При започване на работа по проект (след подписването на договор) – откриването на банкова сметка, а впоследствие и силната зависимост на училищата от общините

Работата по проект по секторна програма „Коменски“ покачва авторитета на училището сред учениците, родителите, другите училища и образователните власти; дава възможност за установяване на професионални и лични контакти, за изучаване и практикуване на чужди езици и не на последно място подпомага придобиването на професионални и лични умения за общуване, вземане на решения, разрешаване на проблеми и работа в екип.

Основни данни за селекцията през 2008г.

Постъпили кандидатури в ЦРЧР (общ брой – 388) – видове институции:

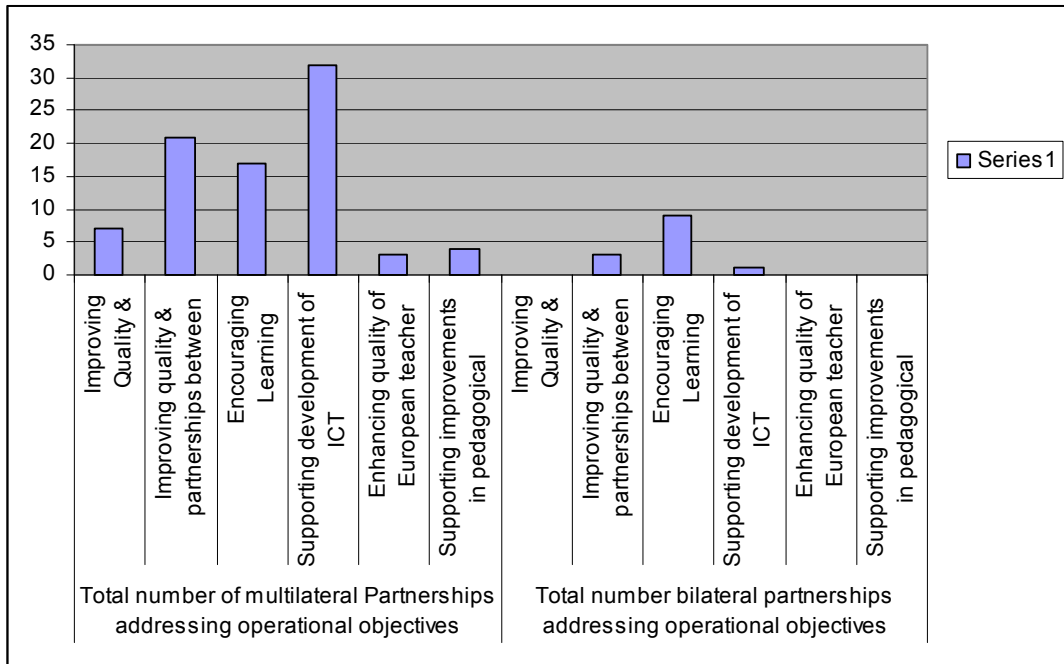

Одобрени	Одобрени според вида на институцията				
	Детски градини	ОУ	СОУ	Професионални гимназии	Други
84	9	18	58	11	1

Одобрени според вида на партньорството		Двустранни - брой мобилности		Многостранни - брой мобилности			
Двустранни	Многостранни	COM - 12В	COM - 24В	COM - 4М	COM - 8М	COM - 12М	COM - 24М
13	84	5	8	1	5	27	51

Общ брой на българските училища-координатори		
в двустранни проекти	в многостранни	общо
7	14	21

Одобрени партньорства – оперативни цели:

Индивидуални квалификационни дейности

Във всички приключили проекти за индивидуална квалификационна дейност за преподаватели продължителността на курса съвпада със заплануваната. В повечето случаи продължителността на курса е от седем дни до две седмици. Опитът показва, че тази продължителност е напълно достатъчна за осъществяване на заплануваните дейности.

Обучителните дейности са свързани с подобряване уменията на Бенефициентите за преподаване, повишаване знанията и разширяване представите им за училищното образование в Европа. Дейностите се ръководят от високо квалифицирани преподаватели и включват групови дискусии, извличане на идеи, насоки на преподаване от самите курсисти. Предлаганото обучение е качествено и съответства на нуждите на организацията, за която работят участниците. В резултат на квалификационните дейности преподавателите са се запознали с най-новите програми и най-модерните техники на обучение. 90% от участвалите в индивидуална квалификационна дейност преподаватели са усъвършенствали езиковите си умения.

Усвоените методи започват да се прилагат в клас, веднага след завръщането на Бенефициента от курса. Новопридобитите знания и умения се споделят с колеги на училищно ниво. Те се разпространяват сред други преподаватели на срещи на методическите обединения, на езикови семинари, на организирани конференции.

Все още резултатите от индивидуалните квалификационни дейности на преподаватели са слабо популяризирани в медиите и печата.

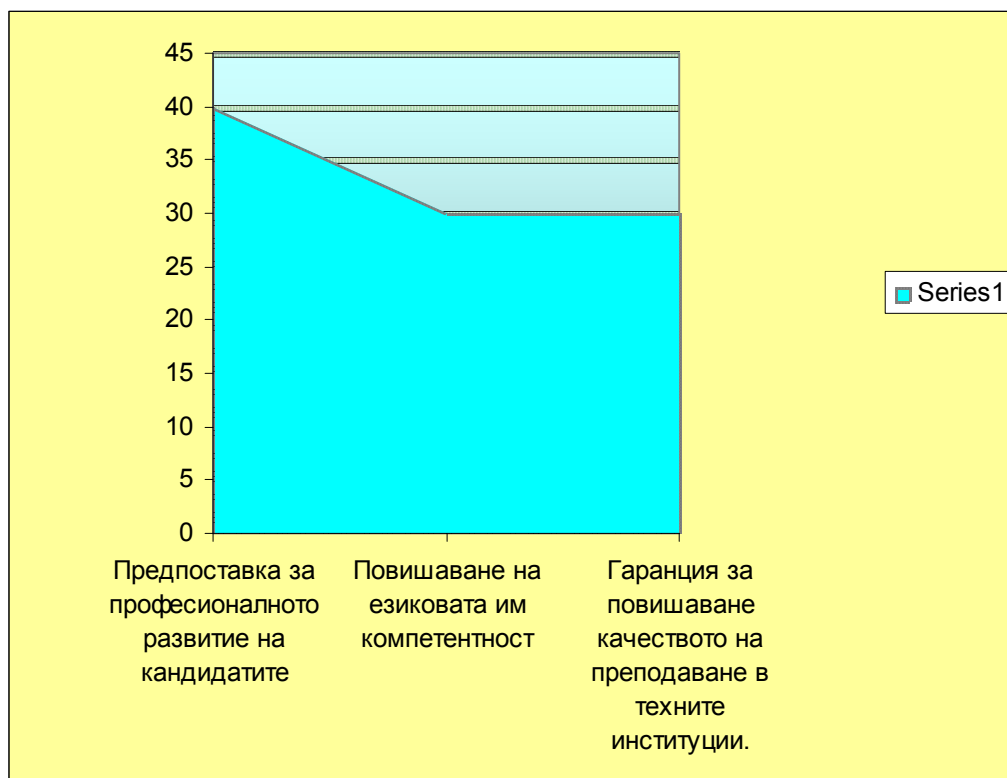
Три са основните трудности, срещани от участниците в индивидуални квалификационни дейности по секторна програма „Коменски“:

1. Избор на подходяща квалификационна дейност, съответстваща на професионалната ангажираност на кандидатите
2. Непровеждане на курсове, поради ненабран минимален брой курсисти
3. Затруднена комуникация с организаторите на курсове

Индивидуалните квалификационни курсове са предпоставка за професионалното развитие на кандидатите, за повишаване на езиковата им компетентност, както и гаранция за повишаване качеството на преподаване в техните институции.

Резултати от индивидуалните квалификационни дейности:

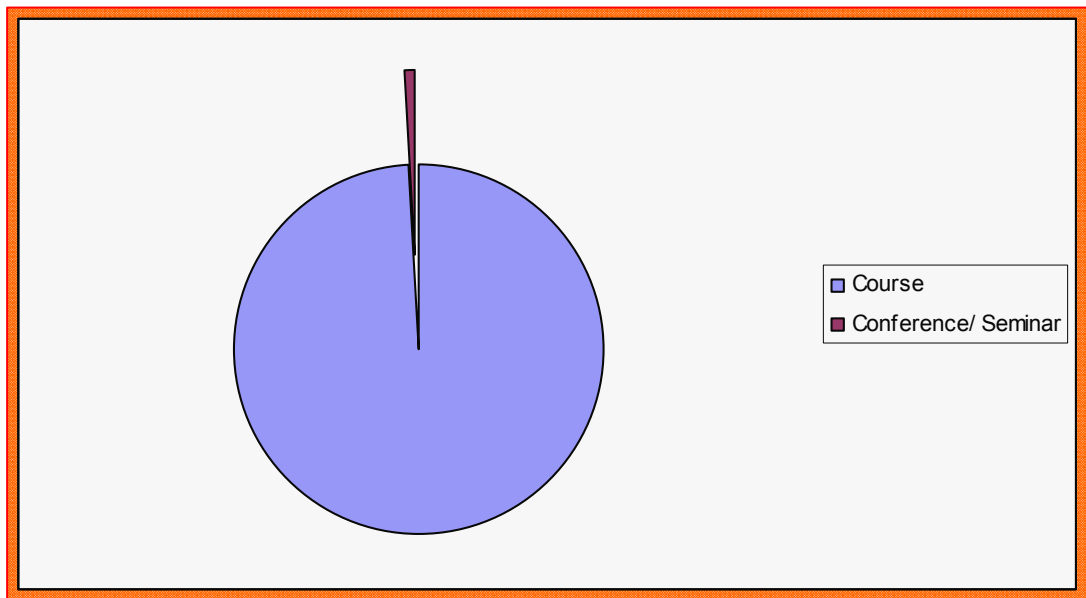
Основни данни за селекцията през 2008г.

Постъпили в ЦРЧР кандидатури	Одобрени	Одобрени според вида на институцията на кандидата				
		Детски градини	ОУ	СОУ	Професионални гимназии	Други
499	163	5	30	67	31	30
Мъже - 23 Жени - 476	Мъже - 7 Жени - 156					

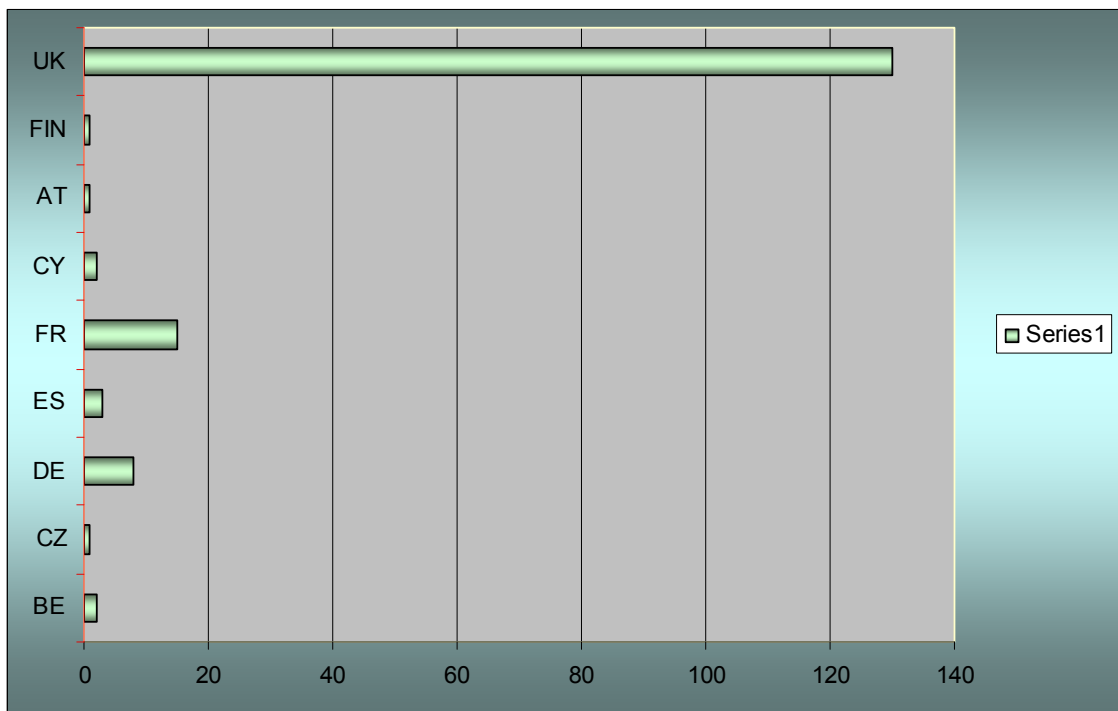
Одобрени кандидатури според езика на курса		
Английски	Френски	Немски
143	14	6

Според вида на курса		
Общи курсове	Методологични	езикови
45	113	5

Съотношение курсове/семинари (конференции):

Разпределение на одобрените кандидати по държави, в които се провеждат курсовете:

Асистентски стаж по секторна програма „Коменски”

Предприетите дейности напълно покриват заплануваните. В резултат на асистентския стаж, Бенефициентите повишават нивото си на владеене на чужди езици; обогатяват знанията си за други европейски държави и образователни системи; подобряват уменията си за преподаване.

В голяма част от приключили проекти за асистентски стажове продължителността на стажа е редуцирана и е по-кратка от заплануваната, но има случаи и на увеличение на предварително заложената продължителност. В повечето случаи продължителността е четири до шест месеца. Опитът показва, че тази продължителност е напълно достатъчна за осъществяване на заплануваните дейности.

Основните трудности, срещнати от Бенефициентите са:

1. Избор на подходяща квалификационна дейност, съответстваща на професионалната ангажираност на кандидатите.
2. Затруднена комуникация преди и по време на стажа
3. Затруднения при избора на най-подходящо училище

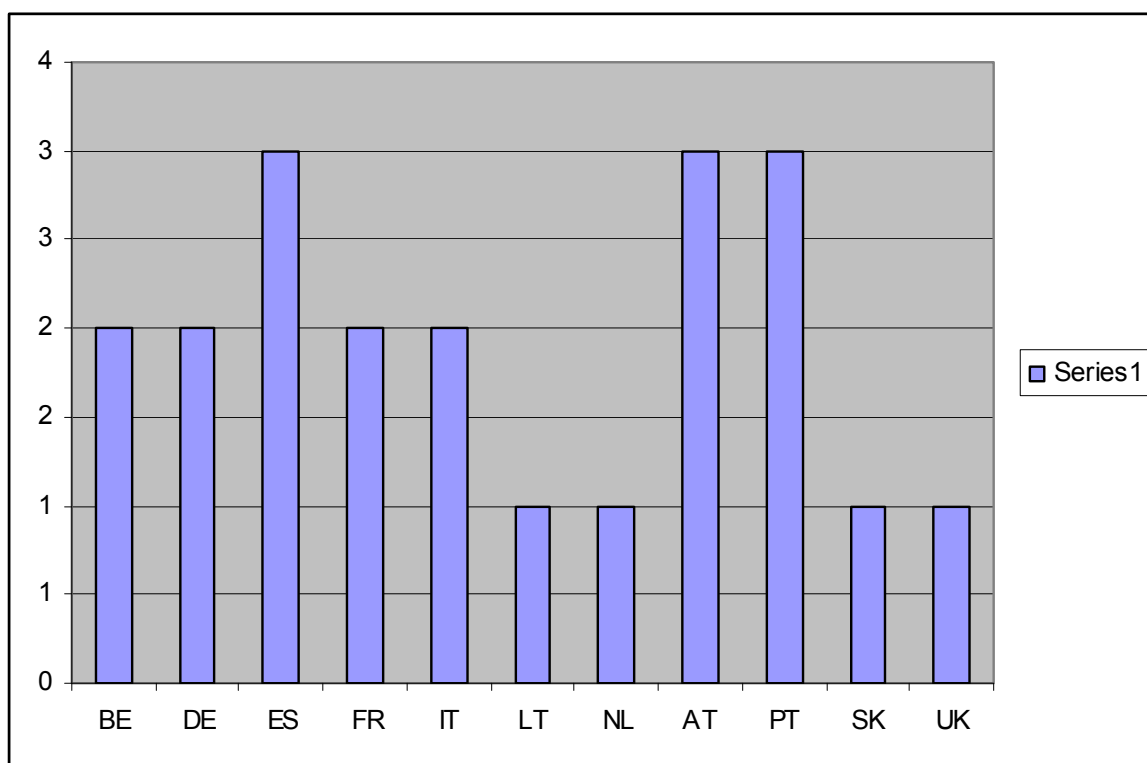
Дейността Асистентски стаж по „КОМЕНСКИ” (Приемащи училища) –

- Прием на асистент все още е слабо разпространена в България, поради няколко причини:
1. Липса на достатъчно кандидати за асистенти в български училища, особено за стаж в училища, намиращи се в по-малките населени места.
  2. Приспособяване на учебната програма към дейностите на асистента.
  3. Разминаване на нуждите на приемащото училище и изискванията на асистента.

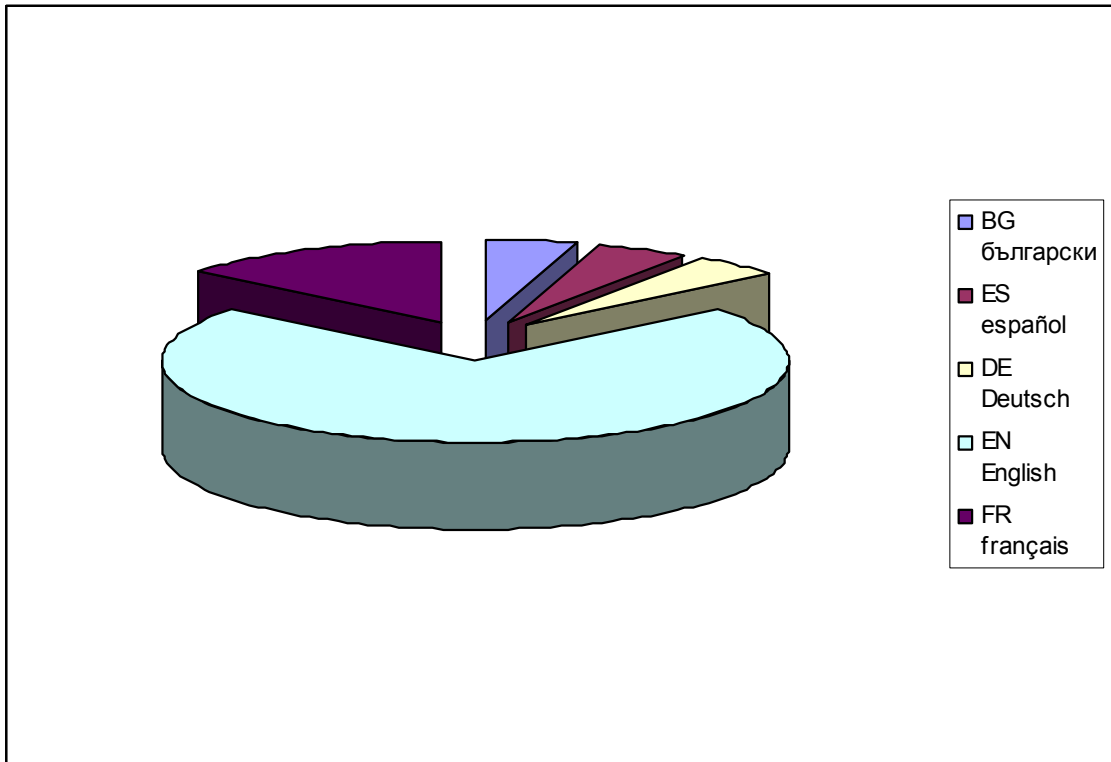
Основни данни за селекцията през 2008г.

Одобрени	Неодобрени			Общ брой получени	По пол	
	Нелегитимни	По други причини	Общ брой неодобрени		М	Ж
21	3	11	14	35	4	31

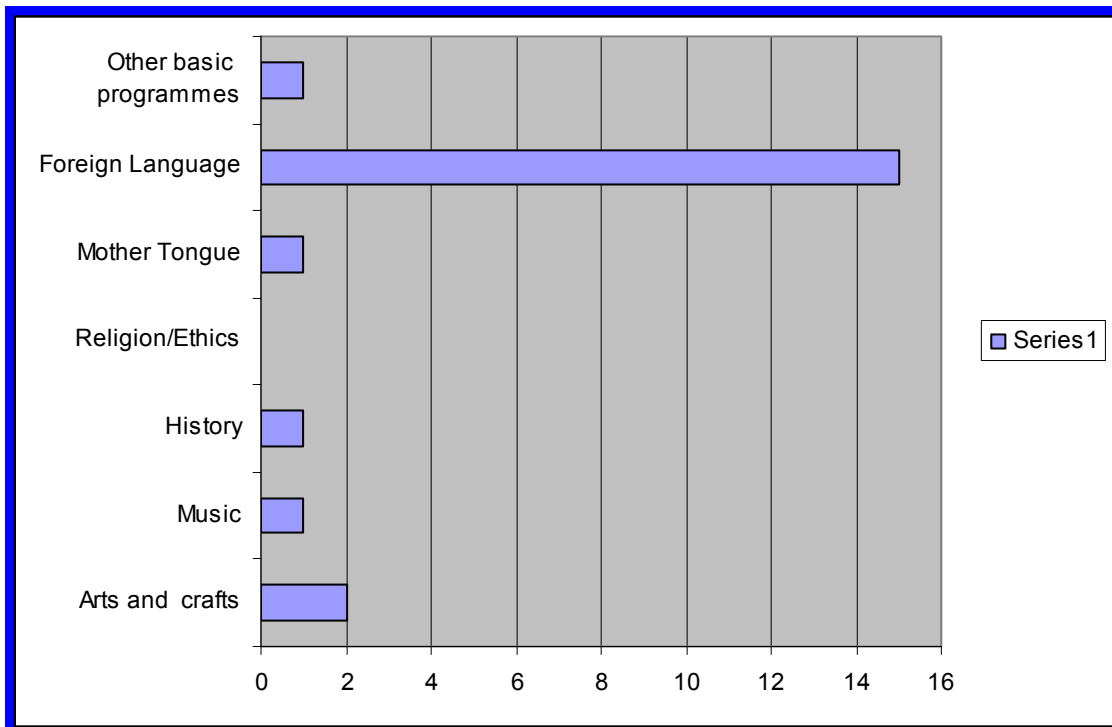
Разпределение на асистентите по държави

Език, на който преподават асистентите:

Предмети, които ще бъдат преподавани от асистентите:

СЕКТОРНА ПРОГРАМА "ЕРАЗЪМ"

Секторна програма «Еразъм» е насочена към нуждите на преподавателите и студентите от сферата на формалното висше образование и академично професионално образование, независимо от продължителността на курса или периода за придобиване на квалификация, включително тези за придобиване на докторска степен, както и към нуждите на институциите и организациите, осигуряващи или подпомагащи това образование и обучение. Основана през 1987 г., програма Еразъм е флагманът на ЕС за образование и обучение, програмата за мобилност и сътрудничество в областта на висшето образование в Европа. Нейните различни дейности подпомагат не само студенти, желаещи да учат или работят в чужбина, но и преподаватели и други служители от бизнеса, които възнамеряват да преподават в чужбина, както и служители във висшето образование, търсещи обучение в чужбина. Освен това, програмата подкрепя висшите училища за съвместна работа чрез интензивни програми, академични и структурни мрежи и многостранни проекти, както и за да заздравяване на връзките със света на бизнеса.

ЦРЧР работи заедно с Министерството на образованието с цел постигане на стратегическите цели на програмата. Успешното изпълнение на секторна програма "Еразъм" допринесе за реформиране на системата на висшето образование чрез обмен на добри практики, за реализиране на принципите на Европейското пространство за висше образование и укрепването на отношенията между висшите училища и бизнеса, както и обогатяване на образователните програми, като ги направи по-атрактивни и ориентирани към нуждите на пазара на труда и по този начин допринесе за реализирането на Лисабонската стратегия за икономически растеж и по-добра реализация на пазара на труда. Успешното изпълнение на програмата допринесе също за обогатяване на езиковите компетенции на младите хора и за включване на ориентирано към информационните и комуникационни технологии съдържание в учебните програми на студентите. ЦРЧР и Министерството на образованието работят заедно за постигане на целите на Болонския процес в България, а именно - за реформа в учебния план, както и управленски и финансови реформи. През 2008 г. бяха организирани редица работни срещи с националните власти и академичния персонал, за да се обсъдят проблемите и нуждите на пазара на труда и наличните образователни услуги. Министерството на образованието заедно с представители от висшите училища, анализираха взаимодействието между университетите и бизнеса, за да определят няколко приоритети с цел образованието да се доближи до пазара на труда. В този контекст програма "Еразъм" привлича интереса на всички заинтересовани страни (университети и работодатели), което е предпоставка за успешното и изпълнение в България.

Секторна програма „Еразъм” и Болонският процес са взаимно допълващи се. Болонският процес влияе на политическата рамка в България, което пък, от своя страна, влияе върху изпълнението на секторна програма „Еразъм”. В същото време, мобилността на преподавателски и преподавателския кадри по секторна програма „Еразъм” допринесе за въвеждането на добри европейски практики на национално ниво, което стимулира изпълнението на Болонския процес и използването на Европейската система за трансфер на кредити.

Общото ниво на изпълнението на програмата на институционално ниво от страна на висшите училища непрекъснато се подобрява. Броят на изходящите и входящи мобилности продължава да нараства, въпреки че все още има потенциал за подобрене. Въпреки, че висшите училища са запазили нивото на усвояване на средствата на приемливо ниво, в това отношение има какво още да бъде направено.

Процентното разпределение на средствата по дейностите на секторна програма „Еразъм” е следното:

- за студентска мобилност – 81%
- за преподавателска мобилност – 8.70%
- за организация на мобилността – 6,80%

- за Интензивни програми - 3,50%

Мобилност

а. Студентска мобилност с цел обучение

Броят на студентите, взели участие в студентска мобилност, продължава да нараства. В сравнение с предходната академична година 2006/2007, за академичната 2007/2008 са реализирани 1078 студентски мобилности с цел обучение, което е с 140 повече мобилности от предходната година. Процентът на увеличените мобилности е 14,93%, което се счита за отличен резултат.

Средната продължителност на студентската мобилност с цел обучение е 4,8 месеца, която е приблизително същата както през последните няколко години. Тъй като средната продължителност на мобилността остава почти една и съща за последните пет години тя се очертава като най-полезна за студентите.

От гледна точка на отчетените резултати, по отношение на области на знание, балансът се определя като отличен. Няма област на знание, в която да не е реализирана мобилност. Най-предпочитани области на знание са: бизнес и управленски науки с 173 мобилности; езици и филологически науки с 164 мобилности; инженерство и технологии с 139 мобилности; комуникационни и информационни технологии с 107 мобилности; математика и информатика с 84 мобилности.

Постигнатият географски баланс по отношение на отчетените резултати се определя като отличен. За първи път през 2007/2008г. има реализирани мобилности във всички държави, участващи в програмата "Учене през целия живот". Мобилностите са балансирани от гледна точка на географско разпределение. Най-предпочитаните страни са: Германия с 201 мобилности; Франция с 114 мобилности; Испания с 86 мобилности; Белгия с 77 мобилности; Италия с 75 мобилности; Полша с 59 мобилности; Чехия с 58 мобилности. Има само няколко страни като- Исландия, Лихтенщайн, Латвия, Норвегия, Кипър и Малта с по-малко от 10 мобилности.

Секторна програма „Еразъм” се разглежда като част от системата за подобряване на качеството на висшето образование в България. Тя е една от най-популярните програми за мобилност на студенти у нас. Студентите, участвали в нея, считат своя Еразъм период за успешен и са положително настроени към мобилността. Те определят своя опит по „Еразъм” като един от най-важния и незабравим момент от живота им досега. Студентската мобилност с цел обучение дава възможност на студентите да се възползват от различна академична и културна среда и ги прави по-конкурентоспособни на пазара на труда. Периодът на обучение в чужбина е от полза за студентите - както за техния личен и професионален опит, така и за подобряване на езиковите им умения и опита им в межкултурна среда.

В резултат на селекцията през 2008г. 40 висши училища получиха финансиране за студентска мобилност с цел обучение. Финансовата подкрепа е за 2332 мобилности, с общо 13226,5 месеца. Общата сума на финансирането възлиза на 3 703 270,00 евро. Разпределението на бюджета се извършва въз основа на Методология за разпределение на бюджета, базирана на минало изпълнение.

Всички висши училища, които притежават Университетска харта Еразъм и са кандидатствали за студентска мобилност с цел обучение, са получили финансиране по програмата. Финансираните висши училища са от различен вид и обхват. Представени са всички региони на страната, в които има висши училища. Висшите училища, получили финансиране за студентска мобилност с цел обучение, покриват всички области на знание. Според двустранните споразумения, които са проверени по време на подбора, няма област на знание, по която да не е отпуснато финансиране.

б. Студентска мобилност с цел практика

Броят на студентите, участвали в студентска мобилност с цел практика през 2007/2008 академична година е 62. Броят не е толкова голям, но, като се вземе предвид фактът, че тази година е първата с отчетени мобилности с цел практика по

секторна програма „Еразъм” броят е задоволителен. Прогнозата е, че за предстоящите години този брой ще нараства с устойчиви темпове.

Средната продължителност на студентската мобилност с цел практика е приблизително 3,60 месеца. Университетите са докладвали, че най-добрият период за провеждане на практиката е през лятото, това обяснява защо средната продължителност на практиката е 3.60 месеца. Балансът по области на знание се счита за добър. Реализираните мобилности с цел практика са в пет различни тематични области. Най-популярните области на знание са инженерство и технологии с 25 мобилности, бизнес и управленски науки с 23 мобилности. Тъй като това е първа година за практика на студенти в рамките на секторна програма „Еразъм” се очаква, че балансът по области на знание ще се разшири през предстоящите годините. Постигнатият географски баланс е добър. Реализираните мобилности са в десет различни страни. Очакванията са, че за предстоящата година географският обхват ще се разшири. Страните, които са били домакин на по-голям брой български студенти с цел практика са Германия - 20 мобилности, Ирландия - 13 мобилности и Кипър с 12 мобилности. Проведените практики са в предприятия, хотели и университети.

Студентите, участвали в секторна програма „Еразъм” считат периода на мобилност като успешен и остават с много позитивни чувства към програмата. Еразъм допринася за развитието на техните лични качества и придобиването на професионален опит, усъвършенстване на езика и допринася за межкултурното разнообразие в Европа. Практиката дава възможност на студентите да развият специфични, включително езикови умения, да повишат знанията си за икономическата и социалната култура на съответната страна в контекста на трудовия опит, както и помага на студентите да се адаптират към изискванията на европейския пазар на труда. Периодът на мобилност допринася за изграждането на добре квалифицирани млади хора, които притежават международен опит, отворено съзнание и са добре обучени бъдещи специалисти.

В резултат на селекцията през 2008г. 15 институции получиха финансиране за студентска мобилност с практика. Финансирането е за 261 мобилности, с обща продължителност 1044 месеца. Общата сума на финансирането възлиза на 297 162.00 евро.

Всички висши училища, които притежават разширена Университетска харта Еразъм и са кандидатствали за студентска мобилност с цел практика, са получили финансиране по програмата. Има и сертифициран Консорциум за организиране на студентски практики, който също получи финансиране. Финансираните институции са от различен вид и обхват. Представени са повечето региони на страната, в които има висши училища. Организациите, които са получили финансиране за студентска мобилност с цел практика, представят различни области на знание. Сред тях има икономически, технически, медицински университети и колежи, които са получили финансиране, което е доказателство, че ще има широко подставяне на области на знание.

с. Преподавателска мобилност с цел преподаване

Броят на преподавателските мобилности с цел преподаване, реализирани през 2007/2008 академична година, е 523, което в сравнение с предходната академична 2006/2007 година е повече с 95 мобилности. Изразено в процентно съдържание това е увеличение с 22,20%, което се разглежда като отличен резултат.

Продължителността на мобилността е една седмица, което позволява на преподавателите не само да преподават, но и да участват в академичния живот на приемащия университет и да обменят добри практики. Има реализирана преподавателска мобилност с цел преподаване във всички области на знание. Най-популярните области на знание сред преподавателите са: езици и филологически науки – 94 мобилности; инженерство и технологии - 93 мобилности; математика и информатика - 77 мобилности; медицински науки - 64 мобилности и бизнес обучение и управление - 42 мобилности. Географското разпределение на преподавателската

мобилност с цел преподаване е балансирано, броят на приемащите държави е 26. Има страни, които биха могли да се определят като силно предпочитани, и такива, които са по-слабо предпочитани, също така има страни без преподавателска мобилност - Лихтенщайн, Люксембург, Исландия и Малта. Страните, които приемат най-много преподаватели от България са: Германия - 90 мобилности; Франция - 56 мобилности; Италия - 37 мобилности; Белгия - 34 мобилности и Великобритания - 29 мобилности.

Значителна част от преподавателите, участвали в програмата, са доволни от тяхната мобилност по „Еразъм”. Периодът на мобилност се счита за полезен, защото дава възможност за лично и професионално развитие, езиково обогатяване, възможност за обмен на добри практики, възможност за подобряване на качеството на образованието в изпращащия университет. Преподавателите придобиват нови преподавателски умения и се запознават с нови методи и инструменти на преподаване, имат възможност за обмен на добри практики в преподаването. Установяват се контакти с университети в чужбина, което може да доведе до разработване на съвместни проекти. Преподавателската мобилност с цел преподаване предоставя възможност на преподавателите да обменят идеи и добри практики, да подобрят своите умения и да обогатяват съдържанието на обучителните курсове в изпращащата ги институция. Това също е добра възможност за укрепване на отношенията между висшите училища в Европа, както и за създаване на големи проекти, които имат благоприятно въздействие върху образователната система.

В резултат на селекцията през 2008г. 41 институции получиха финансиране по преподавателска мобилност с цел преподаване. Финансирането е за 1322 мобилности. Общата сума на финансирането възлиза на 400 216.00 евро. Разпределението на бюджета се извършва въз основа на Методология за разпределение на бюджета, базирана на минало изпълнение.

Всички висши училища, които притежават Университетска харта Еразъм и са кандидатствали за преподавателска мобилност с цел преподаване, са получили финансиране по програмата. Финансираните институции са от различен вид и обхват. Представени са всички региони на страната, в които има висши училища. Висшите училища, получили финансиране за преподавателска мобилност с цел преподаване, покриват всички области на знание. Според двустранните споразумения, които са проверени по време на подбора, няма област на знание, по която да не е отпуснато финансиране.

d. Мобилност на персонала с цел обучение

Броят мобилности на персонала с цел обучение, които са реализирани през 2007/2008 академична година, е 78. Броят е задоволителен, като се има предвид фактът, че тази година за пръв път се отчита мобилност на персонала с цел обучение в рамките на секторна програма „Еразъм”. Прогнозата е, че за предстоящата година този брой ще се увеличи.

Продължителността на мобилността е една седмица, което позволява на преподавателите не само да се обучават, но и да участват в академичния живот на приемащия университет и да обменят добри практики. Служителите, които са взели участие в такава мобилност, са представители на висши училища, които работят в различни области на знанието. Най-голямата група участници са представители на техническите университети, има кадри от икономическите университети, медицинските университети и др. Приемашите страни на мобилност с цел обучение са 19, което е отличен резултат, като се вземе под внимание фактът, че академичната 2007-2008 е първата за тази дейност. Страните, които са приели най-много представители от България, са: Германия – 22 мобилности; Франция - 10 мобилности; Великобритания - 7 мобилности; Италия - 6 мобилности и Швеция с 5 мобилности. Половината от участниците в мобилност с цел обучение, са преподаватели, а останалата част са от преподавателския персонал от висшите училища. Разпределението на неакадемичния персонал, който е участвал, е, както следва: общ административен и технически персонал - 12 мобилности, служители в сферата на

международното сътрудничество и студентските услуги - 8 мобилности, изследователи и финансови служители - 4 мобилности, друг персонал - 2 мобилности. За 65 от мобилностите приемаща организация е висше училище. Добрите отношения, създадени между висшите училища, правят мобилността на персонала между тях полесна и, благодарение на това, че университетите се познават добре, персоналят знае какъв вид обучение може да получи от приемащото висше училище.

Мобилността на персонала с цел обучение се счита за добра възможност на служителите да повишат своите знания и умения. Дейността дава отлична възможност на персонала да придобие международен опит. Тъй като това е дейност, ориентирана към всички служители на висшите училища, тя дава възможност на различни заинтересовани лица да се възползват от нея и така дава позитивен ефект в различни области на дейност на организацията.

В резултат на селекцията през 2008г. 23 институции получиха финансиране за мобилност на персонала с цел обучение. Финансирането е за 97 мобилности. Общата сума на финансирането възлиза на 29 444.00 евро. Разпределението на бюджета е извършено въз основа на Методология за разпределение на бюджета, базирана на минало изпълнение.

Всички висши училища, които притежават Университетска харта Еразъм и са кандидатствали за мобилност на персонала с цел обучение, са получили финансиране. Финансираните институции са от различен вид и обхват. Всички региони на страната, където има висше училище, са представени.

е. Интензивни езикови курсове Еразъм

През академичната 2007/2008 година в България са организирани 3 Интензивни езикови курса Еразъм, които отговарят на броя на входящите студенти, които са кандидатствали за участие в ИЕКЕ. Всички студенти, които са кандидатствали за участие в ИЕКЕ в България, са били одобрени. През академичната 2007/2008 40 чуждестранни студенти са взели участие в ИЕКЕ, организирани в България. Според крайните отчети, попълнени от входящите студенти, участвали в ИЕКЕ по български език, те са много доволни от курсовете. Те ги намират не само полезни за придобиване на основни езикови познания по български език, но и като добър опит и приятен начин да научат повече за българската култура и начин на живот.

От друга страна, единадесет български студенти участваха в ИЕКЕ, организирани в други страни, преди летния семестър на 2007/2008 учебна година и девет студенти са участвали в ИЕКЕ преди зимния семестър на 2008/2009 година. Българските студенти, взели участие в ИЕКЕ, са се обучавали на единадесет различни езика, което се считат за добър баланс. Според отчетите, предоставени от студентите, участвали в ИЕКЕ, те са удовлетворени от проведените курсове. Интензивният курс помага на студентите Еразъм да се интегрират по-бързо и лесно в новата среда и да се подготвят за всекидневната им комуникация през техния период на обучение по „Еразъм“.

През селекционната 2008 година шест институции кандидатстваха за организиране на Интензивни езикови курсове Еразъм (ИЕКЕ). Пет от тях бяха легитимни. След процедурата за оценка на предложенията за финансиране бяха одобрени три институции. Едно от предложенията беше за организиране на 2 курса, един преди зимния семестър и един преди летния семестър, така финансираните курсове са общо четири. Общото финансиране за ИЕКЕ е 15796.00 евро.

Организиращите институции се характеризират с различна големина - два големи университета и един малък. Една от организиращите институции е частна. Организиращите институции са от различни географски области на страната.

е. Интензивни програми Еразъм

Броят на чуждестранните студенти, участвали в двете приключени Интензивни програми, е общо 53. Броят на българските студенти е общо 31. Общият брой на

участвалите студенти е 84, което се счита за добър брой участници в тези две Интензивни програми.

Броят на чуждестранните преподаватели, участвали в двете Интензивни програми, които са приключили е общо 15. Броят на българските преподаватели, участвали в тези две Интензивни програми, е общо 22. Общият брой на участвалите преподаватели е 37, което може да се счита за добър брой преподаватели.

Областите на знание, обхванати от двете приключени Интензивни програми, са както следва:

-Комуникационни и информационни технологии, други хуманитарни науки, социология;

-Комуникационни и информационни технологии.

Според крайните отчети, попълнени от всеки участник в интензивна програма, те са наистина доволни от проведеното обучение. Те намират интензивна програма за много полезна не само за академичните цели, но и за тяхното личностно развитие и разбиране за други култури. Интензивните програми насърчават мултинационалното преподаване на социални теми, които биха могли да не бъдат преподавани или да бъдат преподавани в твърде ограничен брой висши училища. Дават възможност на студенти и преподаватели да работят в мултинационални групи и да се възползват от специалните условия на учене и преподаване, които не са налице в институцията, както и да обменят различни гледни точки за учебните програми и нови преподавателски подходи и да тестват методи на преподаване в международна среда. На студентите и преподавателите се дава възможност да се възползват от различна образователна среда и да сравнят образователните системи в различни институции. Интензивните програми дават възможност да се унифицират учебните програми и стимулират университетите да подобрят предоставяните образователни услуги.

Четири предложения за Интензивни програми постъпиха през селекционната 2008 година. Три от тях бяха нови проекти, а едно - за продължаващ. Всички предложения бяха легитимни. Като резултат от процедурата за оценка всички предложения бяха одобрени за финансиране. Общото финансиране по дейността възлиза на 173 825.00 евро. Проектите бяха одобрени според селекционна процедура, базирана на ръководство за оценка на Интензивна програма, осигурено от Европейската Комисия, където специален акцент се отделя на приоритетите, посочени в Поканата за подаване на предложения 2008г.

Балансът от координиращи институции, постигнат по отношение на вид и размер, е добър. Две от висшите училища са частни, а две - държавни, едно от тях е колеж, а другите са университети. Одобрените Интензивни програми са от три различни области на знание. Още повече, одобрените проекти са демонстрирали мултидисциплинарен подход, в по-голяма или по-малка степен, така че областите на знание се приемат за повече от три и резултат може да се разглежда като положителен.

СЕКТОРНА ПРОГРАМА „ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ”

Секторна програма Леонардо да Винчи е насочена към нуждите на преподаването и обучението на всички в областта на професионалното образование и обучение, както и на институциите и организациите, предоставящи такова образование и обучение. Програмата подкрепя:

- Участници, преминаващи първоначално и продължаващо професионално образование и обучение в процеса на оформянето и прилагането на умения, познания и способности, които подкрепят персонално и кариерно развитие, както и успешна реализация на пазара на труда;

- Подобряване на качеството на системата за ПОО, както и непрекъснатото развитие и осъществяване на иновациите;

- Повишаване на привлекателността на професионалното образование и обучение и създаване на привлекателен образ на движението на работната сила.

Съгласно резултатите от селекция през 2008, целите, залегнали в Работната програма на НА за 2008, са постигнати.

Секторната програма „Леонардо да Винчи” е добре позната в България и в този смисъл тя продължава да играе важна роля в подобряване на качеството на ПОО в нашата страна. Програмата допринася за постигането на националните приоритети в ПОО, като:

- Предоставяне на качествено първоначално и продължаващо професионално образование и обучение;
- Подобряване на условията и достъпа до непрекъснато ПОО в страната;
- Ефективно сътрудничество между институциите, включени във ПОО.

Съществува съответствие между приоритетите, публикувани в Поканата за представяне на проекти 2008 и националната политика в областта на ПОО. Това води до синхронизиране на дейностите по секторна програма „Леонардо да Винчи” и правителствената стратегия в тази област. Европейската програма „Леонардо да Винчи” е допълваща към усилията на българското правителство да подобри качеството на професионалното образование и обучение и да направи училището привлекателна територия за учениците.

а. Мобилност

Практика на лица в процес на първоначално професионално образование

Приключилите през 2008 година проекти за практика на лица в процес на първоначално професионално образование успешно са осъществили планираните дейности и са постигнали резултатите, които са посочени в проектните предложения. Отчетените ползи за участниците в проектите са:

- придобити нови професионални умения
- подобряване на социалните умения на ползвателите
- подобряване на езиковите компетенции
- подобряване на компютърните умения
- подобряване на познанието за другите страни

Професионалните гимназии в страната са преобладаващата част бенефициенти на проекти за лица в процес на първоначално професионално образование. През 2007/2008 учебна година една асоциация е била бенефициент по проект за мобилност на тази целева група.

Практика на лица на пазара на труда

Всички успешно завършили проекти са осъществили планираните дейности и са постигнали резултатите, посочени в проектното предложение. Отчетените ползи за участниците са:

- придобити нови професионални умения и компетенции

- подобрени езиковите компетенции
- подобрени умения за работа в екип
- обогатени познания за културата на другите страни.

Има голямо разнообразие на бенефициенти по проекти, които осъществяват дейности за мобилност за тази целева група. Организациите инициатори варират според типа, икономическия сектор, който представят, и размера си. При тази целева група повече предприятия използват възможността да повишат квалификацията и компетенциите на техните служители чрез програмата.

Мобилност на специалисти в сферата на ПОО

Всички успешно приключили проекти са осъществили планираните дейности и са постигнали резултатите, посочени във формуляра за кондидаване. Отчетените резултати са:

- обмен на полезни професионални знания и опит;
- обмен на добри практики;
- подобрени умения за работа в екип.

Обществените институции са най-активните инициатори на проекти за тази целева група. Тяхното участие увеличава устойчивостта и въздействието на резултатите, които са постигнати, както и така се привличат участници в програмата от други институции. Професионалните гимназии, асоциациите и МСП също са бенефициенти по настоящата целева група.

Придобиването на нови професионални умения и компетенции е основният резултат от всички проекти за мобилност. Използването на добри практики и опит, които са заимствани от чуждестранните партньори, е също значим ефект от проектите. Чрез участието в секторната програма се повишава транснационалният капацитет на организациите и се изграждат нови партньорства с подобни организации.

През 2008 е постигнат добър баланс по отношение на предложенията за проекти, насочени към целевите групи: Лица в процес на първоначално професионално образование (IVT), Лица на пазара на труда (PLM) и Специалисти в сферата на професионалното образование и обучение (VETPRO). Броят на одобрените проекти е следният:

- Лица в процес на първоначално професионално образование (IVT): 27 одобрени за финансиране проекта
- Лица на пазара на труда (PLM): 20 одобрени за финансиране проекта
- Специалисти в сферата на професионалното образование и обучение (VETPRO): 55 одобрени за финансиране проекта

Общият брой на одобрените за финансиране проекти за мобилност за 2008 селекционна година е 102.

Броят участници за 2008 селекционна година по целеви групи е, както следва:

- Лица в процес на първоначално професионално образование (IVT) – 505
- Лица на пазара на труда (PLM) – 160
- Специалисти в сферата на професионалното образование и обучение (VETPRO) – 499

През тази година специално внимание е отделено на учителите и обучителите в областта на професионалното образование и обучение като целева група.

Процентното разпределение между типовете институции, които са получили финансиране през 2008 селекционна година, е следното:

CONS-GUID	- 1	- 1%
CONS-INF	- 1	- 1%
EDU-SCHVoc	- 35	- 35%
EDU-VET	- 10	- 10%
EDU-CHCrft	- 1	- 1%

ENT-LARGE	- 1	- 1%
ENT-PROFS	- 1	- 1%
ENT-SME	- 8	- 7%
ENT-TRD	- 4	- 4%
ENT0UNION	- 1	- 1%
NFP-ASC	- 5	5%
NFP-NGO	- 11	- 11%
PUB-HSP	- 2	- 2%
PUB-NAT	- 8	- 8%
PUB-REG	- 6	- 6%
PUB-LEO	- 1	- 1%
RES-PUB	- 4	- 4%

Голяма част от институциите (35%) са EDU-SCHVoc, на второ място се нареждат EDU-VET, PUB-NAT и ENT-SME институции. На трето място по участие в програмата са PUB-REG и NFP-ASC институции.

През 2008 година повечето от проектите са ориентирани към увеличаване на професионалните компетенции на хората в областта на ПОО. Проектите целят да откликнат на нуждите на организациите и на институциите, които предоставят професионално образование и обучение, ориентирани са към подобряване на професионалното образование и обучение в България.

Размерът на институциите е както следва:

S1 /1-20/	- 32
S2 /21-50/	- 17
S3 - /51-250/	- 29
S4 - /251-500/	- 9
S5 - /501-2.000/	- 11
S6 - /2.001-5.000/	- 0
S7 - /над 5.000/	- 2

Повечето от институциите са с персонал до 250 служители. Броят на институциите с персонал над 250 служители е много малък.

Географското разпределение на институциите, които са финансирани през 2008 селекционна година, е както следва:

Северозападна България	- 17%
Североизточна България	- 13%
Югозападна България	- 52%
Югоизточна България	- 18%

Географското разпределение е добро (30% от институциите са от Северна България и 70% от институциите са от Южна България).

Спрямо областите на професионално образование и обучение, към които са насочени проектите, през 2008г. разпределението е следното:

- На първо място се нареждат проектите в областта на образованието /25%/ и услугите /25%/;
- На второ място са социалните науки, бизнеса и правото /18%/;
- На трето място е областта на инженерството, производството и строителството /17%/;
- На четвърто място е сферата на селското стопанство и ветеринарните дейности /6%/ и здравеопазването и социалните услуги /6%/;
- На пето място се нарежда областта на науката, математиката и компютърните науки /5%/;
- На шесто място е сферата на хуманитарните науки и изкуство /3%/.

Като цяло, се запазва съотношението между отделните области, наблюдавано и през миналата селекционна година. Може да се отбележи наличието на проекти в сферата на хуманитарните науки и изкуството.

в. Многострани проекти/Проекти за трансфер на иновации

Във висок процент от приключилите проекти осъществените дейности напълно съответстват на планираните дейности, което е резултат от добре премислените, ясни и реалистични идеи във финансираните предложения за проекти. Българските институции работят съвместно с европейските си партньори, използвайки придобития опит и умения за подобряване на качеството на ПОО на национално и европейско ниво. Проектите са насочени директно или индиректно към няколко приоритета:

Приоритет 1: Развитие на уменията и компетенциите на учителите, обучителите и тюторите в областта на ПОО (3 проекта);

Приоритет 2: Развитие на качеството и привлекателността на ПОО и практиката (1 проект);

Приоритет 4: Развитие на умения на възрастни, които се намират на пазара на труда (2 проекта);

Приоритет 6: Развитие на обучителна среда (2 проекта).

В резултат на проектите са разработени разнообразни продукти. В повечето случаи са създадени повече крайни продукти, отколкото е планирано. Примери за конкретни резултати от работата по проектите са: учебници, анализи, дидактически материали; платформи; модули; подходи; брошури; практически ръководства за учители; CD. Резултатите от проектите са разпространени чрез средствата за масово осведомяване. Най-важният краен продукт е възможността да се развие партньорство и умение за работа в екип по конкретна обща тема. Проектите оповестяват на своята интернет страница участващите организации и специфичните теми, които се разработват. Информацията за проектите се разпространява на местно, национално и международно ниво чрез медии, представяния, подготовка и разпространение на книги и брошури, където са поместени материали от проектната работа. Изготвят се постери, на които се представя част от работата по проекта. Ежегодно се организира изложба на продуктите. Провеждат се представяния на национално и международно ниво; организират се семинари и срещи.

В резултат на проектната работа се повишава мотивацията и дейностите на участниците в областта на ПОО. Познанията на различни практики, които се прилагат в европейските институции и организации, включени в системата на ПОО, както и общите решения на проблемите, е мотивация за откриване на нови подходи за решаването на проблемите. Работата по проектите подкрепя подобряването на връзките между обучителните организации и пазара на труда. Специалистите, които работят по проектите, са отворени за съвременните насоки в развитието на ПОО в Европа. Всички проекти за трансфер на иновации целят да осъществят иновативни за българската система на ПОО методи и технологии, които да се приложат в нашата среда.

През 2008 селекционна година са получени 40 предложения за проекти. Осем проекта са селектирани и одобрени за финансиране от Европейската комисия. Отпуснатият за България бюджет за проекти по трансфер на иновации е изцяло разпределен между одобрените за финансиране проекти. Пет от проектите са подадени от образователни институции и четири - от малки и средни предприятия. Одобрените за финансиране проекти отговарят на целите в Поканата за представяне на проекти през 2008. Те са в съзвучие с националната политика и с българската програма за развитие на образованието, както и със стратегията за учене през целия живот на българското правителство. Шест от одобрените проекти се отнасят до цел „В” – подкрепа на подобрене на качеството и иновациите в професионалното образование и обучение. Само два от проектите са ориентирани към цел „А” – подкрепа на участници в обучението и по-нататъшните обучителни дейности. Проектите за трансфер на иновации покриват целия спектър от приоритети на Поканата за представяне на проекти за 2008 година в съответствие с националната политика в областта на професионалното образование и обучение. Повечето от

темите в проектите за трансфер на иновации са в областта на квалификацията на учителите и целят подобряване на качеството на ПОО системата и практиката. Прилага се и секторен подход. Приоритетни сектори са туризма, строителството, медицината и биотехнологиите. Предвижда се обучение чрез интернет.

Одобрените за финансиране предложения за проекти са подадени от университети (3) МСП (2), камари (2) и един проект от училище. Два от университетите са частни. Училището, което има проект, е общообразователно с езиков профил. Университетите са специализирани в обучението на преподаватели. Предложенията за проекти са разпределени из цялата страна. Четири от проектите са от организации, намиращи се в столицата и четири са от организации в Северен централен район – 1 проект; Североизточен район (2 проекта), Южен централен район (1 проект). В проектите са застъпени следните области на ПОО: обучение на преподаватели и обучение на обучители; електронно обучение; професионално наставничество и информация, развитие на програми за обучение; езиково обучение.

с. Партньорства

През 2008 година е постигнат добър баланс по отношение на проектите за партньорства. Броят на договорените проекти е следният:

Координатори от България - 5
Партньори от България - 17

Общият брой на финансираните проекти през 2008 година е 22.

Избраните проекти отговарят на целите в Поканата за представяне на проекти за годината и са в съответствие с националните приоритети в областта на ПОО и с българската стратегия за учене през целия живот, както и със стратегията за заетост, одобрена от българското правителство.

Процентното разпределение между типовете институции, които са получили финансиране през 2008 година е следното:

ASC-VET	- 1	- 5%
CONS-INF	- 1	- 5%
EDU-SCHVoc	- 4	- 18,2%
EDU-UNIV	- 2	- 9,1%
EDU-VET	- 3	- 13,6%
ENT-SME	- 5	- 22,7%
NFP-ASC	- 1	- 4,5%
NFP-NGO	- 4	- 18%

Голяма част от институциите (22,7%) са ENT-SME организации, на второ място се нареждат EDU-SCHVoc (18,2%) и NFP-NGO (18%) организации. На трето място са EDU-VET и EDU-UNIV организации.

Размерът на организациите е както следва:

S1 /1-20/	- 13
S2 /21-50/	- 3
S3 - /51-250/	- 3
S4 - /251-500/	- 0
S5 - /501-2.000/	- 2
S6 - /2.001-5.000/	- 0
S7 - /над 5.000/	- 0

Повечето от организациите имат до 20 служителя. Броят на организациите със персонал над 50 служители е много малък.

Географското разпределение на институциите, финансирани през 2008 година, е както следва:

Северозападен район	- 2	- 9%
Североизточен район	- 1	- 4,5%
Югозападен район	- 11	- 50%
Югоизточен район	- 8	- 36,4%.

Разпределението на проектите спрямо областите на професионално образование и обучение е следното:

- 1 ПОО област - Образование – 13 - 59%
- 2 ПОО област – Хуманитарни науки и изкуство – 1 - 5%
- 3 ПОО област – Социални науки, бизнес и право - 0
- 4 ПОО област - Наука, математика и компютърни технологии - 0
- 5 ПОО област - Инженерство, производство и строителство - 2 - 8%
- 6 ПОО област – Селскостопански и ветеринарни дейности – 2 - 8%
- 7 ПОО област – Здравеопазване и социални услуги – 1 - 5%
- 8 ПОО област – Услуги - 4 - 16%

На първо място се нареждат партньорствата, насочени към в областта на образованието – 59% и услугите – 16%. На второ място са областите на хуманитарните науки и изкуство – 5% и здравеопазването и социалните услуги – 5%.

СЕКТОРНА ПРОГРАМА „ГРЮНДВИГ”

Тази секторна програма е насочена към нуждите на преподавателите и обучаващите се от сферата на образованието за възрастни във всички негови форми, както и към организации и институции, осигуряващи и подкрепящи процеса на образование и обучение. Целите на програмата са следните:

- Да отговори на предизвикателствата, които застаряването на населението в Европа поставя пред образованието;
- Да предостави на възрастните обучаващи се възможности за повишаване на техните знания и компетенции.

През месец октомври 2008г. българското правителство прие Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2008-2013г. Този стратегически документ посочва приоритетните направления за развитие на УЦЖ, дейностите за постигането им, необходимите промени в законодателството, механизмите за финансиране, индикаторите за измерване на напредъка. Националната стратегия за учене през целия живот си поставя за цел да обедини усилията на всички институции и граждани в Република България за създаване на условия и реализиране на процеса на учене през целия живот. С оглед на общите европейски тенденции, основните приоритети на УЦЖ в България може да се определят като:

- достъп до учене през целия живот и разширяване на възможностите за образование и обучение;
- възможности за придобиване и усъвършенстване на ключови компетентности;
- активизиране на социални партньори за участие в процеса на УЦЖ ;
- валидиране и сертифициране на резултати от неформално и самостоятелно учене ;
- високо качество на образованието и обучението и достъп до информация;
- качествени услуги по информиране, ориентиране и консултиране;
- подкрепа за социално включване;
- обучение на обучаващи.

В този национален контекст, към секторна програма „Грюндвиг” се проявява повишен интерес, което е предпоставка за нейното успешно осъществяване. Като средство за прилагане на общата европейска рамка в сферата на образованието и обучението за възрастни, „Грюндвиг” оказва влияние върху процеса на национално ниво.

а. Партньорства за познание

През 2008г. беше приключен един проект за партньорство по секторна програма „Грюндвиг”. В приключилия проект проведените дейности напълно отговарят на планираните, което е резултат от добре обмислените, ясни и реалистични идеи в кандидатурата на ВПУ „Поп Минчо Кънчев” – Затвора Стара Загора и от мотивираността на институцията да работи по секторна програма „Грюндвиг”. Българската организация работи съвместно с европейските си партньори, използвайки знанията и опита си, за да подобрят качеството и достъпа до мобилност на учащи се и на лица, заети в сферата на образованието за възрастни. Проектът БЕРНИЕ е организиран да изследва общи теми и проблеми при обучението на лица, лишени от свобода в страните партньори. Прегледани са темите за активното гражданско поведение, човешките права и др. Споделени са различни стратегии и методики на обучение. Резултатите от партньорството ще бъдат прибавени към общата базисна учебна програма по човешки права и активна гражданска позиция. В осъществените 6 международни мобилности на приключилия проект са участвали обучители и представители на преподавателския състав. Осъществените мобилности са с цел работни срещи по проекта между представители на партньорите. Има пълно покритие между планираните и осъществени мобилности. Не се е наложила промяна на

държавата на мобилността. Обмяната на визити е довела до мотивирането на учителите да изпробват нови педагогически похвати при обучението на възрастни, лишени от свобода. Изготвени са повече от планирания брой крайни продукти. Издадена е информационна брошура, която ще бъде изпратена на службите „Подготовка за живот на свобода“ в другите затвори в България. Подготвени са, апробирани и преведени на английски език уроци. Работи уебсайт на проекта. Най-ценният краен резултат е опитът, натрупан при работните срещи по проектите, както и даването на възможност на възрастните учащи се да повишат своите знания и компетенции. Проектът е анонсиран на интернет страниците на учащите организации. Информация за него е разпространена на местно, национално и международно ниво чрез медиите, разработване и разпространение на книжки, брошури и дигитални с материали от проектната работа. Създадени са плакати, представящи проекта. Организирана е изложба за представяне на проекта и цялостната проектна дейност на училището. Дадена е широка популярност, както на дейностите, така и на опита и резултатите от проекта. Популяризирана е полезността на работата сред обществеността и заинтересованите страни са осведомявани за извършваните от организациите дейности. Дейностите по проектите са заинтригували местните и регионалните власти и институции от подобен тип. Разработените уроци по проекта са приложими и ще бъдат предоставени на останалите затворнически училища в системата на затворите в България.

През 2008г. бяха получени 85 предложения за Партньорства за познание. В сравнение с 2007г. е регистрирано намаляване на броя на предложенията с 2. Причините, които биха могли да бъдат посочени, са две: първата е в новата схема за финансиране на партньорствата, въведена през 2007г. (отменяне на системата за подновяване на проектите всяка година и отпускане на финансиране за целия период на партньорството), а втората причина е фактът, че през 2006 и 2007г. много от подадените предложения бяха отхвърлени поради недостиг на средства. В резултат на селекцията бяха одобрени за финансиране 20 от предложенията за партньорства по секторната програма. Много голяма част от партньорите от България бяха неодобрени поради недостиг на средства. Беше регистриран нисък процент на финансирани спрямо подадени многостранни партньорства по „Грюндвиг“ (27% от предложенията, които са били обект на оценка на качеството, получиха финансиране). В процеса на селекция на предложенията за партньорства беше даден приоритет на тези предложения, които отговарят на изискванията за високо качество. С цел даване на предимство на кандидатите, които до момента не са получавали финансиране за осъществяване на Партньорства за познание, бяха дадени допълнителни точки на тези предложения. През 2008 приоритет беше даден на организации, отговорни за политиката в сферата на образование за възрастни на национално и регионално ниво, както и на организации, които могат да демонстрират капацитет за оказване на по-широко въздействие от работата им на национално ниво. По този начин се цели повишаване на въздействието на финансираните по секторната програма дейности върху образователната политика. Освен това, предложенията бяха оценени и спрямо следните национални приоритети:

1. Подобряване на връзката между обучението на възрастни и потребностите на пазара на труда и повишаване гъвкавостта на предлагането, особено по отношение на непривилегирани групи
2. Подобряване на възможностите за развитие на личността чрез обучение за ключови компетентности и конкретно по отношение на предприемачеството
3. Усъвършенстване на методиката за обучение на възрастни чрез въвеждането на добри практики в областта на образованието за възрастни
4. Усъвършенстване на признаването/ валидирането на знания и умения, придобити чрез неформално или самостоятелно учене

Една от целите беше да бъдат привлечени организации, които не са участвали в Програмата до момента. Резултатите от селекцията до голяма степен съответстват на този приоритет, тъй като повече от половината одобрени за финансиране

партньорски институции от България не са получавали финансиране по „Грюндвиг“ преди 2008г. Най-голяма част от получените партньорства се отнасят към първия приоритет за партньорствата за познание по секторна програма „Грюндвиг“, заложен в Поканата за подаване на предложения за 2008г. – развитие на ключови компетенции. Следват партньорствата, насочени към теми, свързани с преодоляване на социално-икономическата неравнопоставеност, партньорствата, свързани с темата за повишаване на нивото на участие на възрастни обучаеми в процеса на учене през целия живот. Сравнително малка част от получените предложения са свързани със засилване на творчеството.

Целите предвиждаха привличане за участие в „Грюндвиг“ на организации, отговорни за различни аспекти на образованието за възрастни на местно, регионално или национално ниво, както и на организации, които могат да демонстрират капацитет да работят в посока на постигане на по-голямо въздействие на национално ниво. В тази връзка и като се има предвид целевата група на „Грюндвиг“, тенденцията да вземат участие организации, които предлагат формално или неформално образование за възрастни е стабилна. През 2008г. такива организации представляват 32% от кандидатствалите организации. Тъй като секторът на формално образование за възрастни може да бъде определен като недостатъчно развит, участието на публични организации, предлагащи формално образование е задоволително. По традиция, най-силно участие в програмата имат неправителствените организации и асоциации. Те са почти половината от организациите, подали предложения. Основната част от организациите са от столицата, но са постигнати добри резултати и по отношение на „нови“ организации и географско покритие, въпреки високия процент нефинансирани предложения през 2006 и 2007г. В проценти резултатите са следните:

Югозападен регион – 40%

Северен-Централен регион – 22,35%

Южен-Централен регион – 18,82%

Североизточен регион – 12,94%

Югоизточен регион – 5,88%

Северозападен регион – 0 %

в. Индивидуални квалификационни дейности

Въпреки силно ограничения бюджет по секторната програма, през 2008 бяха обявени 4 покани за кандидатстване за индивидуални квалификационни дейности, в съответствие с общите европейски крайни срокове. Бяха подадени общо 94 кандидатури, като 11 от тях бяха одобрени за финансиране. Приоритет беше даден на тези предложения, които отговарят на изискванията за високо качество. Що се отнася до общите приоритети по програмата „Учене през целия живот“, получените кандидатури отговарят на следните приоритети:

- Подобряване на образованието за възрастни
- Подобряване на качеството на образованието и обучението на персонала на всички доставчици на образователни услуги, по-специално на учителите и инструкторите

По отношение на секторна програма „Грюндвиг“ приоритет беше даден на лица, отговорни за политиката в сферата на образование за възрастни на местно, регионално и национално ниво. По този начин се цели повишаване на въздействието на финансираните по секторната програма дейности върху образователната политика. Една от целите беше да бъдат привлечени кандидати, които не са участвали в програмата до момента. Може да бъде отчетено, че резултатите от селекцията напълно съответстват на този приоритет, тъй като през 2008 бяха финансирани само кандидатури на лица, които не са получавали финансиране за тази дейност. Тенденцията участие в тази дейност да вземат лица от организации, които предлагат формално или неформално образование за възрастни е стабилна. Както и през миналата година, голямата част от кандидатите за 2008 бяха представители на

организации, предлагащи неформално образование за възрастни, и асоциации. Това са основно организации, които са малки по размер. По принцип, голямата част от кандидатите са преподаватели на възрастни. През 2008г. са получени няколко кандидатури от обучители на преподаватели на възрастни и от ръководители на институции, занимаващи се с образование и обучение на възрастни. С оглед на броя на постъпилите и броя на финансираните кандидатури е трудно да бъде постигнато голямо разнообразие на кандидати с различен професионален профил.

Една трета от кандидатите са от столицата, а голямата част от останалите – от други големи градове. Процентното разпределение в шестте региона на страната е следното:

Югозападен регион – 41,49%
Южен-Централен регион – 19,15%
Североизточен регион – 19,14%
Северен-Централен регион – 17,02%
Югоизточен регион – 3,19%
Северозападен регион – 0 %

Важен елемент от участието в индивидуални квалификационни дейности са подготвителните дейности. Те са свързани със специфичните нужди на институцията, в която работи бенефициентът, с изискванията на организаторите на квалификационната дейност и със собствената инициатива на бенефициента. Бенефициентите предварително се запознават със съвременните тенденции и методологии при преподаването на чужд език, запознават се подробно с програмата на курса, който им предстои да посетят, проучват културата, историята и ежедневието на страната, която предстои да посетят. Изготвят набор от специфични за техните институции въпроси. Подготвят презентации за образователната система в България, за историята и културата на страната. Някои от бенефициентите посещават курсове за езикова подготовка.

Обучителните дейности са свързани с подобряване уменията на бенефициентите за преподаване, повишаване на знанията и разширяване представите им за обучението на възрастни в Европа. Индивидуалните дейности по секторна програма „Грюндвиг“ способстват за формирането на конкретни практически умения в областта на мениджмънта. Участниците подобряват редица свои компетенции: социални, комуникативни, интеркултурни, организационни и управленчески. В значителна степен се допълват идеите, представите и необходимите знания за изграждане на иновативна методология, приложима в обучението на възрастни. В курсовете са включени теми, свързани с изготвянето и адаптирането на учебни програми и планове, с подбора, оценяването и въвеждането в практиката на нови учебни системи, с прилагането на нови технологии в чуждоезиковото обучение и с новите цели в продажбите и маркетинга на езикови услуги. В някои от модулите бенефициентите са се запознали с новите технологии, тяхната употреба и възможностите, които предоставят за приложение в ежедневието на работата на учителите. Дейностите се ръководят от висококвалифицирани преподаватели и включват групови дискусии, извличане на идеи, насоки на преподаване от самите курсисти. Използват се различни форми на представяне на информацията, често - нетрадиционни. Оценката на обучителните дейности, качеството на образователните услуги и средства и качеството на информацията е отлична. Качеството на материалите и качеството на настаняването и храната, са определени като добри. В резултат на квалификационните дейности преподавателите са се запознали с най-новите програми и най-модерните техники на обучение на възрастни. В повечето случаи продължителността на курса е пет пълни работни дни. Усвоените методи започват да се прилагат в обучителната дейност веднага след завръщането на бенефициента от курса. Новопридобитите знания и умения се споделят с колеги на институционално ниво. Организираните презентации на програмните продукти, представени по време на обучението. Те се разпространяват сред други преподаватели на срещи на методическите обединения, на езикови семинари, на

организираны конференции. Все още резултатите от индивидуалните квалификационни дейности на преподаватели и обучители на възрастни са слабо популяризираны в медиите и печата.

ХОРИЗОНТАЛНА ПРОГРАМА – УЧЕБНИ ВИЗИТИ

Хоризонталната програма подкрепя развитието на политиката и сътрудничеството на европейско ниво в рамките на Програмата „Учене през целия живот“, по-специално в светлината на Лисабонската стратегия и програма „Образование и обучение 2010“, както и стратегията от Болоня и Копенхаген и последващите процеси, с цел набиране на информация и данни в подкрепа на Програмата, както и с цел проследяване на прогреса в посока постигане на целите на Програмата и идентифициране на области, които представляват интерес.

Учебната визита обикновено е краткосрочна визита в рамките на три до пет дни за малка група (в най-добрия случай 10-15 лица) от специалисти и определящи фактори, които представляват различни групи заинтересовани лица от образованието и професионалното обучение, с цел изследване на конкретен аспект на ученето през целия живот в друга страна участничка в програмата. Визитите се организират местно или регионално под координацията на Националната агенция на национално равнище и от Cedefop от името на Комисията на европейско ниво. Учебните визити осигуряват форум за дискусия, обмен и взаимно познание по теми от общ интерес и по европейски и национални приоритети, като по този начин допринасят за обмен на иновативни идеи и практики и популяризира качеството и прозрачността на образователните и обучителните системи в участващите страни. Визитите се реализират съобразно предварително планираната програма. Детайлната програма се изпраща в СЕДЕФОП, МОН и ЦРЧР. Организаторите планират предварително посещенията в различни институции и получават потвърждение за целесъобразността и целенасочеността на предложената програма.

Резултатите от реализирането на програмата на национално ниво са устойчиви от гледна точка на нарастващия интерес към програмата и в двете ѝ дейности – по отношение на организиране на визити в България и във връзка с осъществяването на учебни визити в други европейски страни. Участниците в програмата са в позиции да мултиплицират придобития опит в контекста на институцията, в която работят, както и в местен, регионален и национален план. Одобрените за финансиране участници през 2008 представят високи нива на експертен опит в областта на образованието и обучението – Министерство на образованието и науката, Министерство на финансите – Дирекция „Планиране на средствата за образование и обучение“, РИО на МОН, Център за контрол и оценка на качеството на образованието, директори на училища и др. Институционалните параметри на участниците предполагат устойчивост на придобития опит на системно ниво.

а. Предложения за организиране на учебни визити

През 2008 година в България бяха организирани 5 учебни визити, включени в Каталог 2007-2008 и 3 учебни визити, включени в Каталог 2008-2009, както следва:

№	Институция-организатор	Тема на визитата	Период на провеждане	Каталог и номер
1	РИО на МОН, град Бургас	Екологично образование	19-23 май 2008	2007-2008 Група 93
2	РИО на МОН, град Пазарджик	Чуждоезиково обучение	14-18 май 2008	2007-2008 Група

3	ЦКОКО, МОН	Оценяване на качеството на образованието	06-10 май 2008	2007-2008 Група 134
4	Асоциация на Германските народни университети	Образование на възрастни	01-06 юни 2008	2007-2008 Група 120
5	СОУИЧЕ „Св.Кл.Охридски”, Благоевград	Чуждоезиково обучение	21-25 май 2008	2007-2008 Група 83
6	Фондация ДРОМ, Видин	Равнопоставеност на етническите малцинства	06-10 октомври 2008	2008-2009 Група 251
7	РИО на МОН, град Бургас	Екологично образование	27-31 октомври 2008	2008-2009 Група 313
8	РИО на МОН, град Бургас	Мониторинг на образователните системи	20-24 октомври 2008	2008-2009 Група 369

Организираните визити в България през 2008 година съответстват на ключови приоритети на Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006-2015), като: повишаване на качеството на образованието, равен достъп и развиване на ключови компетенции.

През 2008 година, след обявяване на покана за представяне на предложения за организиране на учебни визити в България в периода 2009-2010 година, към крайният срок за изпращане на предложенията, 14 ноември 2008г, в ЦРЧР постъпиха 18 предложения. След осъществяване на селекция на подадените предложения от съвместна комисия с представители на ЦРЧР и МОН, за включване в Каталог 2009-2010 бяха одобрени 9 предложения за визити.

Критериите за определяне на качество на предложенията са:

- Институционален капацитет
- Целенасоченост на представената програма спрямо предложената тема
- Целенасоченост на представената програма спрямо посочената целева група
- Партньорство при организирането на визитата с други институции в съответната тематична област
- Наличие на практически наблюдения на учебен процес или стажуване, съобразно тематичната област

Приоритетите за визити, организирани в България отговарят на приоритетите в Националната стратегия за учене през целия живот 2008-2013, а именно:

- Езиково обучение
- Нови технологии в процеса на учене
- Повишаване на качеството на образованието
- Сътрудничество между образование и бизнес в системата на ПОО

Критериите за оценка на качество на предложенията за организиране на визити са структурирани съобразно приоритетите на поканата, като отчитат важността на представяне на практически опит и партнирането между различни заинтересовани страни в организирането на учебните посещения – училища, общини, РИО на МОН, предприятия. Одобрените визити са в приоритетната тематика, насочена към

ключовите компетенции и повишаване атрактивността на професионалното образование и обучение.

в. Участници в учебни визити

В отчетите си към ЦРЧР, участниците в програмата споделят полезността на придобития опит, възможния трансфер на добри практики, включване в продължаващи комуникативни полета с европейските колеги, като бъдещи предложения за проектни партньорства по секторните програми на Програма „Учене през целия живот”, общи имейл мрежи и интернет-групи. Участниците в учебни посещения заявяват своето желание да бъдат организатори или съорганизатори на учебни визити в България, след придобития по време на посещението си организационен и експертен опит. Основните ползи от участието в учебни визити са следните:

1. Продължаваща комуникация с европейски партньори по теми на общ професионален интерес и възможност за създаване на бъдещи проектни партньорства
2. Подобрени познания в определената тематична и професионална област и подобрени чуждоезикови умения
3. Обогатени културни познания за приемащата страна

Основните дейности за разпространение на резултатите са свързани с организиране на срещи на местно ниво за информиране на други заинтересовани страни (практика, прилагана от страна на представителите на РИО на МОН чрез срещи с учители и директори), информация и практическо приложение с оглед децентрализираното управление на училищата (практика, прилагана от директорите на образователни институции), публикации в различни издания (практика, прилагана от университетските представители). Участниците в учебни визити са в позиции да мултиплицират опита и знанията. Чрез дейностите, които реализират за разпространение на резултатите в институциите и професионалните общности, привнасят интереса към програмата и към други заинтересовани страни.

Към крайния срок за подаване на предложения за участие в учебни визити, 30 април 2008 година, постъпиха 97 кандидатури. След осъществяване на качествената оценка на предложенията, 48 кандидатури бяха предложени за финансиране. Сключените договори за финансиране на участието в учебни визити са 44.

При оценка на качеството на постъпилите предложения са прилагани следните критерии:

1. Кандидатури, отговарящи на приоритетни теми, като:

Качество на образованието: системи за меримост на постигнатите резултати, сертифициране и оценяване

Ролята на инспекторите и директорите в подобряване на училищното управление

Интегриране на деца със специални образователни потребности

Намаляване на неграмотността

Мерки за превенция от отпадане от училище

Новите технологии в училище

Ролята на родителите и местната общност в обогатяване на училищния живот

2. Кандидатури на:

специалисти, отговорни за провеждане на образователната реформа

специалисти в областта на кариерното развитие

специалисти, участващи в разработването на учебни програми

Критериите за оценка на предложенията са:

Мотивация за участие

Съотносимост на професионалния профил на кандидата с избраните тематични визити

План за разпространение на резултатите

Езикова компетентност

Прилаганите критерии отговарят на приоритетите на Поканата за кандидатстване по отношение на параметрите на целевата група, свързани с възможностите за мултиплициране на придобитата информация, чрез включване в програмата на политически отговорни експерти на национално и регионално ниво.

Одобрените за финансиране участници са представители на различни видове институции, като преобладаващ е броят на политически отговорни експерти и представители на инспекторатите по образование, последван от директори на образователни институции, изследователи и научни работници. Основни представители сред одобрените кандидати представляват мрежата на Регионалните инспекторати на МОН. Друга добре представена мрежа е мрежата на регионалните центрове за педагогическа подкрепа към Националния център за педагогическа подкрепа. Преобладаващият брой участници в програмата е от институции от Югозападен район на икономическо планиране, последван от Южен централен, Североизточен и Северен централен. Най- малък е броят на участници от Югоизточен район на икономическо планиране.